

Tidskrift för **KRIMINALVÅRD**

Nummer 2 • 2014 • Årgång 69

Partierna, valet, kriminalvården

Stor enkät ger besked inför höstens val

I frivårdens tjänst

Samtal pågår med Lennart Palmgren

All forskning är estimat

Kriminalvårdens FoU-dagar 2014

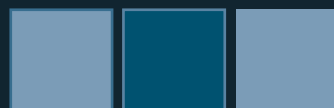
Behåll besökslägenheterna!

Birgitta Göransson vädjar, för barnens skull

Tidskrift för debatt om human kriminalvård

Grundad 1946 av Svenska Fångvårdssällskapet

Utkommer med fyra nummer per år.

- 3** Redaktören har ordet
- 4** Partierna, valet och kriminalvården
- 18** Why Prison?
- 20** Samtal pågår med Lennart Palmgren
- 24** Kriminalvårdens FoU-dagar 2014
- 27** Låten barnen komma till mig
- 29** I korthet

Tidskrift för **KRIMINALVÅRD**

NR 2 • 2014 • ÅRGÅNG 69

REDAKTIONENS ADRESS

Tidskrift för Kriminalvård
Box 2562 • 403 17 GÖTEBORG

REDAKTION

Birgitta Göransson, ansvarig utgivare
0708-261200 • redaktion@tfkriminalvard.org

Gunnar Engström • 0705-180546
gunnar.engstroem@comhem.se

Thomas Ekbohm • 0708-180544
Thomas.Ekbohm@telia.com

HEMSIDA

www.tfkriminalvard.org

REDIGERING

Frans Schlyter • frans.schlyter@gmail.com

GRAFISK FORM

Forma Viva • Linköping

Manusstopp: nr 3 2014 är 5 sept. 2014

Tidskriften utkommer med 4 nummer per år.

Prenumerationspris 200 kr per år.

Medlemskap privatpersoner

inkl. tidskrift 150 kr per år.

Prenumerationsärenden och register

Hans-Olof Larsson • eskedalen63@gmail.com

Postgiro: 298060-5

Tryckeri: www.myran.biz

ISSN 0040-6821

Tidskrift för Kriminalvård utges sedan 1946

med Svenska Fångvårdssällskapet som ägare.

Åsikter och idéer som framförs i signerade artiklar eller i intervjuer står helt för artikelförfattarens eller den intervjuades räkning.

Redaktören har ordet

Välkommen till ett nytt nummer av Tidskrift för Kriminalvård. I detta nummer har vi försökt fånga in de olika politiska partiernas syn på kriminalpolitik, fängelser och kriminalvård genom en enkät till samtliga ledamöter i Justitieutskottet. Deras svar kommenteras av professorn i kriminologi Henrik Tham och ordförande i KRIS Christer Karlsson. Fängelser är en dyr och ineffektiv kriminalpolitisk åtgärd. Det finns ingen avskräckningseffekt i fängelsestraff och att samla alla med kriminella attityder i en sluten miljö ökar styrkan och inflytandet från den kriminella subkulturen. Frivårdspåföljder är billiga; återfallen är inte fler även om man är i frihet. Skadeverkingarna är mindre och möjligheterna till rehabilitering är bättre. Något som alla politiker poängterar som en god kriminalvård. Kriminalvården satsar nu på att öka kunskap och metodutveckling av frivårdspåföljder. En nationell chef för frivård har tillsatts och TfK har lyckats få en intervju redan första veckan på jobbet med den nye f.d. regionchefen Lennart Palmgren som beskriver sin vision om framtidens frivård.

Vänsterpartiet är det enda parti som påpekar det skadliga i lång isoletering från samhället och betonar alternativ till fängelse. Övriga menar att fängelserna har en betydande roll i samhället. Antalet personer i fängelse i ett land återspeglar inte och påverkar inte kriminaliteten i samhället. Det är snarare en tradition i ett land att fylla de platser man har. I artikeln Why Prison i detta nummer ges mer kunskap. Förbud påverkar människors beteende men straffskärpningar har aldrig kunnat påvisas påverka brottsutvecklingen. Straffet för grovt narkotikabrott har höjts från 2 års fängelse till 14 års fängelse under de senaste 50 åren utan att brottsligheten minskat. Straffskärpningar är ändå det budskap justitieministern återkommer till. Hon har även försökt påverka domstolen att tillämpa de högre delarna av straffskalan för att på så vis få hårdare straff. Nu tävlar socialdemokraterna genom Morgan Johansson i att kräva högre straff för våldsbrott. Våldsbrottslighet är inte planerad. Brottslingen kalkylerar inte med straffsatser. Våld i nära relationer ska förebyggas genom insatser för utsatta kvinnor och barn och genom att alla inblandade aktörer i rättskedjan gör sitt jobb och använder de lagar som finns idag. Våldsbrottslighet på allmän plats måste bekämpas med restriktiv alkoholpolitik för att påverkas.

Birgitta Göransson

Birgitta Göransson
redaktion@tfkriminalvard.org

Partierna, valet och kriminalvården

Det är valår i år och debatterna i olika samhällsfrågor är i full gång. Vi tycker att det är viktigt att veta hur riksdagspartierna ser på kriminalvård och hur de kommer att agera efter valet. En enkät har därför skickats till ledamöterna i Justitieutskottet.

Av Thomas Ekbohm

Partiernas svar på enkät

Moderaterna

1 Vilken roll spelar fängelserna i dagens samhälle?

Kriminalvården har en viktig roll i förverkligandet av rättspolitikens övergripande syfte – att öka tryggheten och minska kriminaliteten i samhället. Detta gör myndigheten genom att tillse att utdömda påföljder kan verkställas på ett effektivt, humant och säkert sätt. Säkerheten ska vara hög för både personal och klienter. Det återfallsförebyggande arbetet ska prioriteras med insatser under verkställigheten och samverkan med andra aktörer.

2 Kan du nämna fem saker som utmärker bra kriminalvård?

En bra kriminalvård handlar först och främst om förmågan att verkställa utdömda påföljder och bedriva häktesverksamhet med hög säkerhet. Inom ramen för en bra kriminalvård läggs mycket tyngd vid återfallsförebyggande arbete, att verkställigheten anpassas efter varje individs behov och att det finns en tydlig arbetslinje med fokus på egen försörjning efter avtjänat straff. Arbetet mot narkotika är framgångsrikt och missbruk bekämpas. Skötsamhet och laglydighet upprätthålls under verkställigheten. Intagna förbereds väl inför frigivning.

3 Vad är särskilt bra i dagens kriminalvård och vad bör snarast bli bättre?

Alliansregeringen har genomfört kraftiga satsningar på hela rättsväsendet. Sedan valet 2006 har Kriminalvårdens anslag stärkts med ca 2 miljarder kronor, en ökning med över 30 procent. Säkerheten vid anstalterna är idag god och antalet rymningar mycket lågt. Förekomsten av narkotika är enligt Kriminalvårdens bedömning låg, vilket är positivt.

Arbetet med att förhindra förekomsten av narkotika och att hjälpa intagna att bryta med missbruk bör fortsatt vara prioriterat. Programverksamheten inom Kriminalvården har utvecklats mycket och genom ackreditering utifrån vad som har vetenskapligt stöd och bevisad effekt blir behandlingsverksamheten allt bättre.

Den nya fängelse- och häkteslagstiftningen ställer krav på individuella verkställighetsplaner. Det är viktigt att myndigheten utvecklar sin förmåga att upprätta individuella och ändamålsenliga verkställighetsplaner av god kvalitet efter samråd med klienten och i samverkan med berörda myndigheter. Andelen intagna som får del av särskilda utslussningsåtgärder behöver öka och ungas behov särskilt uppmärksammas. Ett antal uppdrag finns vad gäller exempelvis informationsförsörjning, insatser för unga dömda och insatser för klienter med våldspenitentiär.

4 Nämn några saker som ditt parti vill satsa resurser på i kriminalvården

Alliansen har tillfört stora resurser till Kriminalvården. Sedan valet 2006 har anslagen stärkts med cirka 2 miljarder kronor. För närvarande är medelbeläggningen inom

Kriminalvården relativt låg. Beläggningen påverkas dock av både brottslighetens utveckling, rättsväsendets arbete och lagstiftningens utformning. Det är viktigt att myndigheten arbetar med flexibilitet och effektivitet i användningen av anstaltsbeståndet. Kriminalvårdens arbete med säkerhetsfrågor, återfallsförebyggande och missbruksprevention är prioriterat.

5 Vad bör göras utanför kriminalvården så att vi får färre i fängelse?

Arbetet för att fler människor ska ha ett jobb att gå till är centralt för ett tryggare samhälle. Fler i arbete med möjlighet till egen försörjning och delaktighet i arbetsgemenskapen minskar utanförskap och är en brottsförebyggande åtgärd. För att minska nyrekryteringen till brottslighet vill vi också lyfta upp vikten av uppväxtförhållanden och utbildning.

Modern svensk forskning pekar på vilken avgörande betydelse det har för barn och unga vuxna hur det går i skolan. Förenklat kan sägas att forskningen tyder på att sambandet mellan skolmisslyckanden och framtida sociala problem är ungefär lika starka som sambandet mellan rökning och cancer. Exempelvis är allvarlig kriminalitet i ung vuxen ålder 8-10 gånger så vanligt bland dem med låga betyg som bland dem med medel/höga betyg. Detta mönster finns i alla socioekonomiska grupper.

Bra eller i vart fall hyggliga betyg i grundskolan är en genuin skyddsfaktor, som gör att barn kan klara sig i framtiden trots en tuff start. Och dåliga eller inga betyg alls från grundskolan är en tydlig varningssignal om att mycket kan gå väldigt illa.

Därför vill vi fokusera på skolan och att alla barn ska ges möjligheter att lämna grundskolan med fullgoda betyg. Skolan ska garantera alla barn en bra start i livet med möjligheten att lära och utvecklas. Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskap. Vi föreslår därför mer stöd och hjälp till de elever som behöver det. Mer tid för lärare och elever tillsammans. Men vi vill även att insatserna ska börja tidigare än så. Ett gediget forskningsunderlag talar för att en brett tillgänglig förskola med god kvalitet och höga pedagogiska ambitioner är en mycket bra grund för fortsatt lärande.

Men också att detta är en av de starkaste krafterna för social rörlighet, där barn som annars har en tuffare start i livet kan stöttas i sitt lärande och minska risken att ärva sina föräldrars sociala utsatthet.

Folkpartiet

1 Vilken roll spelar fängelserna i dagens samhälle?

Fängelsernas roll är komplex. Ur ett kriminalpolitiskt perspektiv är fängelsestraffen och därmed fängelserna en central del av påföljdssystemet, men även om fängelserna är en straffform är det också oerhört viktigt att fängelserna erbjuder många möjligheter och arbetar motivationsskapande för den som vill bryta med en kriminell livsstil. En väl fungerande kriminalvård och därmed också fängvård är ett av de absolut viktigaste verktygen för att förebygga att människor begår nya brott. Ingen människa föds kriminell och ingen är heller dömd att förbli kriminell.

2 Kan du nämna fem saker som utmärker bra kriminalvård?

Listan kan enkelt göras längre, men här är fem viktiga saker:

1. Väl fungerande säkerhet, för personal och för förebyggande av rymningar men också för de intagna själva.
2. Ett brett utbud av insatser för personer med missbruksproblem, psykiska problem m.m.
3. Vetenskapligt grundade behandlingsprogram för att motivera intagna att bryta ett destruktivt beteende, t.ex. vad gäller sexualbrott.
4. En väl genomtänkt koppling mellan insatserna under fängelsetiden och insatser i öppenvård.
5. Väl förberedd planering för utslussningen till ett liv i frihet, t.ex. genom yrkesutbildning, praktik, hjälp att planera boende etc.

3 Vad är särskilt bra i dagens kriminalvård och vad bör snarast bli bättre?

Bland de positiva sakerna vill jag ta upp att säkerheten har förbättrats och att återfallsfrekvensen har sjunkit något. För att fortsätta denna positiva utveckling behövs dock fortsatt arbete. Även insatserna för fångar med psykisk sjukdom eller psykiska problem behöver förbättras.

4 Nämn några saker som ditt parti vill satsa resurser på i kriminalvården

Förutom det som nämnts i fråga 3 vill Folkpartiet också satsa än mer på behandlingsprogram för personer som döms för sexualbrott. Vi vill också att den som avtjänat sitt straff ska få ökade möjligheter till tidsbe-

gränsade jobb med offentligt stöd, för att underlätta anpassningen till ett vanligt liv. Även ökat samarbete mellan kriminalvården och det civila samhället kan stärka den enskildes möjligheter att lämna en brottslig livsstil när nya nätverk behövs för att etablera en ny start på livet.

5 Vad bör göras utanför kriminalvården så att vi får färre i fängelse?

Viktigast av allt är att utveckla det brottsförebyggande arbetet, särskilt med fokus på ungdomar med riskbeteende. Satsningarna med sociala insatsgrupper har blivit en tydlig framgång, men Folkpartiet vill ha ett ännu tätare samarbete mellan polis, socialtjänst, skola och goda krafter runt den enskilde unge. Det brottsförebyggande arbetet hänger i sin tur ihop med det bredare arbetet mot utanförskap och otrygghet, generellt men också med fokus på särskilt utsatta områden.

Centerpartiet

1 Vilken roll speglar fängelserna i dagens samhälle?

Fängelserna har en betydande roll i samhället. En av de viktigaste uppgifterna för våra fängelseanstalter är att minska återfallsbrottsligheten. De intagna ska vara bättre rustade att klara av att leva ett liv utan kriminalitet när de lämnar kriminalvården än de var då de kom in. Därför är det viktigt att verkställigheten sker individanpassat. Kriminalvården har också, tillsammans med polis och det övriga rättssystemet, en roll att öka människors trygghet.

2 Kan du nämna fem saker som utmärker bra kriminalvård?

En bra kriminalvård består av många delar. Utan att rangordna dessa, och med förbehåll för att denna lista inte på något sätt är uttömmande, är kriminalvårdare med relevant utbildning och en human grundsyn, rehabilitering, arbets- och social träning, utbildning och säkerhet viktiga faktorer.

3 Vad är särskilt bra i dagens kriminalvård och vad bör snarast bli bättre?

De senaste åren har vi lyckats väldigt bra med att hålla narkotikan borta från våra anstalter, vilket har lett till en bättre och säkrare miljö för såväl intagna som personal. Satsningarna på utbildning, arbetsträning och social träning är också viktiga och bra. De områden där vi måste satsa mer är till exempel när det gäller behandlings- och rehabiliteringsinstanserna för psykiskt sjuka, sexualförbrytare och drogmissbrukare. De som avtjänar sina straff ska göra det på ett säkert sätt, och det ska inte vara möjligt att begå brott under tiden.

4 Nämn några saker som ditt parti vill satsa resurser på i kriminalvården

En av kriminalvårdens viktigaste uppgifter är att hjälpa de intagna att anpassa sig till ett liv utan brott efter straffet. I syfte att öka chansen att klara av ett liv utan brott vill vi öka antalet avhoppbarverksamheter och satsa mer på utbildnings-, behandlings- och rehabiliteringsinsatser. Särskilt viktigt är satsningar på unga dömda och gruppen våldsamman män för att förhindra återfall i brottslighet. Vi skulle också vilja förbättra kvinnors situation i fängelserna eftersom kvinnor ofta har större sociala problem och missbruksmän än män.

5 Vad bör göras utanför kriminalvården så att vi får färre i fängelse?

Ju tidigare insatser görs, desto bättre. Alliansregeringen har förbättrat möjligheterna att bryta sekretessen mellan olika myndigheter när en ung person över 15 år riskerar att begå brott. Det ökar möjligheterna att sätta in hjälp i tid för ungdomar som är på glid. Centerpartiet skulle vilja att detta var möjligt även för de som är under femton år för att få möjlighet att hjälpa barn så tidigt som möjligt. Vi vill också att antalet avhopparverksamheter ska öka både för ungdomar och för de som är inblandade i grov organiserad brottslighet och att kommuner samarbetar med Polisen för att öka det brottsförebyggande arbetet.

Kristdemokraterna

1 Vilken roll speglar fängelserna i dagens samhälle?

Samhället måste ha fängelsestraff som en reaktion mot brottslighet och för att skydda allmänheten. Men långa fängelsestraff utan rehabilitering skapar avoghet emot det samhälle man senare ska integreras i. Alternativen till dagens kriminalvård måste utvecklas och förbättras, det vinner alla i samhället på. Tiden i kriminalvården måste användas till att förbereda för livet ute i samhället och att detta liv ska vara ett liv utan brott.

2 Kan du nämna fem saker som utmärker bra kriminalvård?

1. en kriminalvård som har program för att hjälpa den intagne att rehabiliteras
2. en kriminalvård som fokuserar på den intagne så att denne inte återfall i brott

3. utöver påverkansprogrammen så är det viktigt att se till att de intagna erbjuds arbete och annan sysselsättning inom anstalten och genom utbildning, undervisning, arbets- och social färdighetsträning ökar förutsättningarna för ett laglydigt liv i frihet
4. en bra kriminalvård samarbetar med exempelvis det civila samhället och en bra kriminalvård skapas om tiden inom kriminalvården kan följa olika steg som utifrån motivation ger den intagne större och större möjligheter till frigivningsförberedande arbete
5. en bra kriminalvård har ett fokus där alla som frigges från ett längre fängelsestraff bör erbjudas en meningsfull tillvaro i form av en praktikplats och en bostad, i kombination med bättre utslussning och motivationsprogram än idag under fängelsetiden

3 Vad är särskilt bra i dagens kriminalvård och vad bör snarast bli bättre?

Kriminalvårdens huvuduppgifter är att verkställa påföljderna fängelse och skyddstillsyn, att ansvara för övervakning av villkorligt frigivna, att verkställa föreskrifter om samhällstjänst och utföra personutredningar i brottsmål. Kriminalvården ska vidta åtgärder som påverkar den dömda att inte återfalla i brott och att upprätthålla en human människosyn, god omvårdnad och ett aktivt påverkansarbete.

Ett stort problem som kvarstår är att svensk kriminalvård inte mäktar med sin uppgift fullt ut idag. Återfallsstatistiken talar sitt tydliga språk. Kriminalvårdens möjligheter att rehabilitera den intagne måste bli bättre och verksamheten måste inriktas på att den dömda inte ska återfalla i brott.

Kriminalvårdens viktigaste uppgift är att förhindra att interner fortsätter sin brottsliga bana den dagen de får lämna fängelset. Därför måste verksamhetens huvudändamål, från första dagen i fängelse, vara en återanpassning inför frigivningen.

När fångar frigges utan vettig sysselsättning, utan bostad, utan socialt nätverk drivs de återigen rakt i armarna på de kriminella kretsarna. Det är oerhört viktigt för en frigiven att få ett arbete eller en praktikplats så man får ett konstruktivt socialt nätverk och en stabilare privatekonomi. Bostaden är viktig för att inte hamna i bostadslöshetens onda cirkel som präglas av missbruk, rotlöshet och brottslighet.

Kriminalvårdens samarbete med andra samhällsaktörer, exempelvis föreningslivet och näringslivet, ska stärkas. Så mycket som möjligt av verksamheten i fängelset bör skötas av de samhällsaktörer som sköter motsvarande verksamhet utanför fängelserna. Kommuner och universitet/högskolor ska ansvara för utbildningen. Näringslivet ska ansvara för arbete. Kommuner, landsting och företag ska ansvara för behandlingsinsatser. Kriminalvårdens personal ska i princip begränsas till de rent övervakande och repressiva uppgifterna.

En återanpassning efter tiden i kriminalvården är knappast möjlig om inte personen kommer till insikt om det felaktiga i sitt handlande. Därför är det viktigt att som en del i behandlingen konfronteras med brottet och få möjligheter att bearbeta det.

4 Nämn några saker som ditt parti vill satsa på i kriminalvården

Varje intern ska ha ett individuellt handlingsprogram som fokuserar på attityder, beteenden och omständigheter som upprätthåller ett brottsligt beteende. Internen får lära sig problemlösning, att skapa sociala relationer och att utveckla de sidor och färdigheter som det finns förutsättningar för. Konkreta, realistiska del-etapper och mål ska finnas uppsatta för att succesivt nå en återanpassning. Det är av stor vikt att kriminalvården tar itu med eventuellt drogmissbruk. Det avgör till stora delar om internen överhuvudtaget ska lyckas i framtiden eller inte.

Kristdemokraterna vill satsa mer resurser än idag för att frigöra och stödja personal som kan arbeta med påverkansprogrammen och göra det möjligt för anstalterna att anlita exempel om så skulle behövas.

5 Vad bör göras utanför kriminalvården så att vi får färre i fängelse?

Kriminalpolitiken måste stå på ett stadigt ben av förebyggande insatser, där inte minst ökad samverkan mellan familjer, civilt samhälle, skola, socialtjänst och polis spelar en viktig roll för att förhindra att unga beträder brottets väg.

Vi har alla ett ansvar för att utforma ett samhälle som är brottsförebyggande i sig. För Kristdemokraterna innebär det ett samhälle där vi tar ansvar för varandra. Där vi inte bara ser våra egna barn utan också skolkompisen och grannbarnet. En forskare intervjuade ett antal kriminella pojkar. Samtliga hade trassliga uppväxtförhållanden. De

flesta hade fortsatt sin kriminella karriär, men några hade lyckats sluta. Den gemensamma nämnaren för dem var att de kunde uppge någon vuxen i sin närhet som de som barn hade känt tillit till. Det kunde vara en släkting, lärare, idrottsledare, granne eller någon annan. De som fortfarande levde ett kriminellt liv kunde inte nämna en enda person som de hade litat på under sin uppväxt. Lagstiftning och myndighetsinsatser är viktiga men det är också vårt personliga ansvarstagande för barn som far illa. Många av dem är framtidens våldsverkare.

Miljöpartiet

1 Vilken roll spelar fängelserna i dagens samhälle?

Fängelserna har flera olika syften; dels att markera samhällets allvar för det eller de brott den dömda begått, dels att skydda samhället från dömda under tiden i anstalt. Kriminalvårdens viktigaste uppgift är dock att förebygga återfall i brott. Tiden i anstalt ska användas på ett sådant sätt att den dömdes risk för återfall minimeras och sannolikheten för ett liv utan missbruk, och med egen försörjning av legalt arbete eller egna studier, ökar. Fängelserna spelar därför också en roll genom att erbjuda vård och behandling, studier och praktik.

2 Kan du nämna fem saker som utmärker en bra kriminalvård?

1. En god kriminalvård ser till så att dömda inte återfaller i brott
2. att frihetsberövanden sker på ett rättssäkert och humant sätt,

3. att tiden som frihetsberövad är så meningsfull som möjligt med goda kontakter med familj och vänner, och – icke att förglömma –
4. att säkerheten upprätthålls och avvikelser och brott inom murarna förhindras.
5. Slutligen ska en god kriminalvård samarbeta väl med myndigheter, företag och ideella organisationer för att sådant som samhällstjänst och lekmanövervakning ska fungera väl, liksom för att kunskapen om verksamheten ska öka och alla inse behovet av en god kriminalvård.

3 Vad är särskilt bra i dagens kriminalvård och vad bör snarast bli bättre?

Sveriges kriminalvård är bra på att bedöma vård- och behandlingsbehov av intagna, säkerhetsklassning och att bedöma säkerhetsbehov. Antalet avvikelser från anstalter är därför få. Vi ser också hur de arbetar för att öka anställningsbarhet genom studier och praktik och hur arbetet för att minska dömdas drogmissbruk fortskrider. I internationell jämförelse är framgångarna med att hålla anstalterna rök- och drogfria imponerande.

Forskningsanknytningen i kriminalvården behöver stärkas ytterligare. Programverksamheten ska utvecklas. Alla åtgärder ska så långt möjligt grunda sig på vetenskap eller beprövad erfarenhet. Arbetet med elektronisk intensivövervakning kan vidareutvecklas men behöver stödjas av teknikutveckling.

Statens institutionsstyrelse, kriminalvården och polisen behöver förbättra samarbetet med varandra och med socialtjänsterna för att förhindra ungas återfall i brott. Antalet anmälningar till JO visar på ett stort behov av förbättrad regelkunskap och intern-tillsyn inom kriminalvården.

Dessutom behöver klienter i både anstalt, häkte och frivård få bättre möjligheter att ge uttryck för klagomål och andra synpunkter på verksamheten, och verksamheten bli bättre på att hantera dessa på ett systematiskt sätt. Tillgången på bra häkteslokaler över hela landet behöver förbättras.

4 Nämn några saker som ditt parti vill satsa resurser på i kriminalvården

Miljöpartiet satsar 200 miljoner kr mer än regeringen på kriminalvården de kommande fyra åren. Vi satsar på höjd kompetens för kriminalvårdens personal, förbättrad vård och behandling för dömda, utslussningsplaner för alla fängelsedömda med krav på åtgärder för försörjning genom eget arbete eller studier.

Frivillighetsorganisationerna får 10 miljoner extra per år för att kunna utöka sitt arbete, som är särskilt viktigt för de som avtjänat straff. Särskilda åtgärder krävs för att intagna kvinnors situation ska förbättras, särskilt vad gäller missbruk och våld i nära relation.

5 Vad bör göras utanför kriminalvården så att vi får färre i fängelse?

Kriminalitet har många orsaker; ekonomisk och social utsatthet, missbruk eller bara lusten till egen vinning och makt. Drivkrafterna ska förebyggas och förhindras på olika sätt. En livsstilskriminells brottslighet ska hanteras på annat sätt mot den yrkeskriminellen. Det handlar då dels om att minska de sociala och ekonomiska klyftorna i samhället genom att främst se till så att alla barn får en så trygg uppväxt som möjligt och en bra och fullständig utbildning, men det handlar också om att bekämpa missbruk och social utsatthet. Mer resurser kan då användas

inom kriminalvården för att bekämpa de yrkeskriminellas verksamheter. Unga ska så långt som möjligt hållas utanför fängelserna. Vi vill införa motsvarande barnahus där all kompetens kring barn i riskzon för kriminalitet kan samlas. Såväl riksdag och regering som domstolarna har också ett ansvar att se till att fängelsestraff inte används där exempelvis en kontraktsvårds- eller frivårds-påföljd skulle vara mer ändamålsenlig.

Socialdemokraterna

1 Vilken roll spelar fängelserna i dagens samhälle?

Fängelserna har fortfarande en viktig roll i påföljdssystemet som en reaktion på grova brott. Däremot bör fängelse undvikas i största mån vad gäller unga lagöverträdare. Vi bör vidare arbeta mer för att hitta andra mindre ingripande påföljder än fängelse för mindre grova brott.

2 Kan du nämna fem saker som utmärker bra kriminalvård?

1. Bra verksamhet och planering för att den intagne ska återanpassas väl i samhället
2. En kriminalvård som behandlar intagna med respekt och värdighet
3. En vetenskapligt beprövad behandlingsverksamhet
4. En personaltäthet som skapar trygghet för både intagna och vårdare
5. En kriminalvård som är rättssäker och pålitlig

3 Vad är särskilt bra i dagens kriminalvård och vad bör snarast bli bättre?

Svensk kriminalvård har hög säkerhet, vilket är bra. Det är även bra att kriminalvården har vetenskapligt utvärderade behandlingsprogram. Men behandlingsverksamheten måste utvecklas mera. Det finns ett stort arbete kvar att göra när det handlar om att behandla diagnoser som ADHD som är vanligt förekommande bland intagna.

Utslussningsverksamheten måste förbättras. Andelen återfall i brottslighet efter avtjänat straff är i det närmaste konstant år efter år. Kriminalvården kan inte göra allt självt. Det måste ske i samarbete med andra aktörer.

4 Nämn några saker som ditt parti vill satsa resurser på i kriminalvården

Vi vill arbeta för att det ska finnas en god bemanning på våra anstalter och häkten. Det skapar möjlighet för personlig kontakt med intagna

Vi vill satsa mer på att arbetet runt ADHD ska utvecklas

Vi vill införa ett en oberoende instans utanför kriminalvården som ska sköta tillsynen över kriminalvården

Vi vill införa ett utslussningsavtal. Det är viktigt att kommunerna har en god beredskap för att kunna erbjuda bostad, utbildning, stöd och vård som behövs efter frigivandet. För att underlätta kommunernas möjlighet till detta menar vi att det bör utredas hur alla de resurser som finns inom missbrukarvården, socialtjänsten, arbetsförmedlingen etc. kan samordnas på ett bättre

sätt för att ge varje enskild individ ett relevant stöd i samband med frigivningen med ett så kallat utslussningsavtal. Stödet ska vara individuellt och insatserna ska vara riktade mot till exempel fortsatt missbruksvård, arbetspraktik, utbildning och boende

Vi vill även se över häktesrestriktioner, särskilt när det gäller unga. Europarådets Tortyrkommitté (CPT) har kritiserat Sverige för förhållandena på de svenska häktena.

5 Vad bör göras utanför kriminalvården så att vi får färre i fängelse?

Nästan all kriminalitet har sociala orsaker. Därför är det viktigt att det finns ett välfärdsystem som gör att människor inte faller igenom. Jobben och skolan måste prioriteras. Tidiga insatser i skolan är viktigt för att identifiera risker. Därutöver måste det brottsförebyggande arbetet utvecklas så att det sker mera systematiskt och med beprövad erfarenhet och vetenskaplighet som grund.

För att arbeta effektivt med brottsförebyggande arbete krävs samverkan mellan flera aktörer. De flesta kommuner har idag tecknat samverkansavtal med Polisen, men inte alla. Det är viktigt att alla kommuner arbetar med samverkan med grund. För att garantera detta föreslår vi ett införande av obligatoriska samverkansavtal. För att öka effektiviteten inom det brottsförebyggande arbetet skulle det behövas bättre samordning. Vi vill inrätta en nationell samordnare när det gäller det brottsförebyggande arbetet. Denne skulle bland annat få i uppdrag att driva på och koordinera det brottsförebyggande arbetet lokalt, regionalt och nationellt.

Vänsterpartiet

1 Vilken roll spelar fängelserna i dagens samhälle?

Fängelse är samhällets sätt att straffa den som begår ett allvarligt brott. Det är dock skadligt att under alltför långa tider vara föremål för den isolering som kriminalvård innebär och den ska om möjligt undvikas. Detta gäller i synnerhet för unga personer som har begått sitt första brott. Ibland är det dock nödvändigt att så sker. När brottsligheten redan är ett faktum måste samhället dock sätta gränser i form av straff. Huvudsyftet måste då alltid vara att återföra brottslingen till samhället och ett liv i frihet samt att motverka de skadliga följderna av inlåsningen.

2 Kan du nämna fem saker som utmärker bra kriminalvård?

1. Möjlighet att avtjäna sitt straff genom elektronisk övervakning, villkorlig halvtidsfrigivning och en god fri- och kontraktsvård
2. Välutbildad personal
3. Möjlighet för den intagne till meningsfullt arbete, god utbildning och bra behandling
4. Tidsbestämda straff. Livstidsstraffet bör ersättas med tidsbestämda straff, eftersom tidsbestämda straff är mer rättvisa och förutsägbara
5. Korta häktetider

3 Vad är särskilt bra i dagens kriminalvård och vad bör snarast bli bättre?

Vi tycker det är bra med användandet av fotboja som ett sätt att avtjäna sitt straff. Fotboja kan användas för en mjukare övergång från fängelse till frihet. Genom fotbojan kan de skadliga effekter som en fängelsevistelse har undvikas, samtidigt som de dömda ändå upplever det som en stor frihetsbegränsning. Vid utvärderingar har det visat sig att fotbojan fungerat mycket bra och lett till få återfall i brottslighet.

Det som snarast behöver bli bättre är att livstidsstraffet avskaffas, att det inrättas en fångombudsman som ska bevaka och tillvarata de intagnas mänskliga rättigheter, att kunskapen om och arbetet med kvinnors särskilda behov intensifieras och utvecklas, att stödet till barn till dömda ökar samt att inslussningsstödet vid frigivning blir bättre. Det behöver även vidtas åtgärder för att undvika långa häktetider samt införas förbud om att placera barn i häkten. Barn ska behandlas med en särskild verksamhet i ett civiliserat samhälle. Det gäller även barn som misstänks för brott. Därför bör barn som misstänks för brott som kräver häktning placeras i en miljö som är särskilt anpassad för dessa.

4 Nämn några saker som ditt parti vill satsa resurser på i kriminalvården

Vänsterpartiet anser att om ordentliga åtgärder inför frigivningen införs tillsammans med satsning på frivården bör kriminalvården kunna återgå till det system för villkorlig halvtidsfrigivning som tidigare fanns. Detta för att undvika de skadliga effekter som uppkommer vid långvariga fängelsestraff. I

ett första steg bör villkorlig halvtidsfrigivning för förstagångsdomda införas. Detta förslag innebär att kostnaderna för kriminalvården minskar. Av de minskade kostnaderna vill vi använda majoriteten till förbättrad verksamhet vad gäller utbildning och återanpassning m.m.

Vi avsätter även pengar till att införa försöksverksamhet med inslussningsstöd för att stötta den frigivne att fortsätta sin rehabilitering. Det handlar om att alla de resurser som faktiskt finns ska samordnas på ett bättre sätt för att ge varje enskild individ ett relevant stöd i samband med frigivningen. Vi kallar det inslussningsstöd i stället för utslussningsstöd eftersom det viktigaste inte är att man slussas ut från kriminalvården, utan att man ges en reell chans att slussas in i samhället igen. Stödet ska vara individuellt och insatserna ska vara riktade till fortsatt missbruksvård, arbetspraktik, utbildning och boende. Sådana riktade medel kan användas för att ge Kriminalvården i uppdrag att söka samverkan med kommuner, arbetsförmedling och andra berörda myndigheter för att utveckla samarbetet kring de intagna i samband med frigivningen.

Vänsterpartiet anslår även medel till att inrätta en ny myndighet, Fångombuds- mannen, som ska bevaka och tillvarata människors rättigheter under den tid de är frihetsberövade och intagna på institutioner som ungdomshem, LVM-hem, rättspsykiatriska avdelningar eller kriminalvårdsanstalter.

5 Vad bör göras utanför kriminalvården så att vi får färre i fängelse?

Vänsterpartiet anser att det brottsförebyggande arbetet är ett långsiktigt arbete som kräver en helhetssyn. Grundförutsättningarna för att kunna förebygga brott är en stark välfärd med en god välfungerande omsorg och skola samt tillgång till arbete och bostäder. Även människors tillgång till kultur, idrott och meningsfull fritidssysselsättning är en viktig faktor. Utjämna sociala och ekonomiska skillnader.

Vänsterpartiet vill stärka de lokala brottsförebyggande rådens arbete genom ökat ekonomiskt stöd och förbättrade villkor, då de är mycket viktiga för att förebygga brott. Polisen är en annan viktig del i det brottsförebyggande arbetet. Antalet poliser spelar roll, men det behövs också uppmärksammas hur poliserna arbetar och vilka arbetsuppgifter som är prioriterade.

Vi anser även att en restriktiv alkoholpolitik är ett sätt att minska brottsligheten. Antalet alkoholtillstånd och öppettider för utskänkningsställen är avgörande för brottsutvecklingen. Kampen mot drogmissbruk är central. Många missbrukare finansierar sitt missbruk genom stölder och andra brott.

Dessutom behövs det vidtas åtgärder för att förebygga rekryteringen av unga till kriminella nätverk och organisationer.

Sverigedemokraterna

1 Vilken roll spelar fängelserna i dagens samhälle?

Fängelserna är en elementär del av rättskedjan. Utan dem skulle man naturligtvis inte kunna verkställa utdömda fängelsestraff. Fängelser används för att straffa den som begår ett grovt brott, men också för att skydda övriga medborgare från farliga individer. Dessutom måste naturligtvis fängelsetiden användas till att förändra brottslingars destruktiva beteende och förbereda dem för ett liv utanför murarna.

2 Kan du nämna fem saker som utmärker bra kriminalvård?

1. att den står på vetenskaplig grund
2. att straffet står i rimlig proportion till den begångna handlingen
3. att brottslingen ges möjlighet till rehabilitering
4. att den minskar återfallsbrottsligheten för brottslingar som släpps fria efter avtjänat straff
5. att brottsoffer ges upprättelse och att rättvisa skipas

3 Vad är särskilt bra i dagens kriminalvård och vad bör snarast bli bättre?

Antalet rymningar har på senare år minskat drastiskt, till nära inga alls. Kriminalvården är alltså bra på att skydda samhället ifrån farliga brottslingar. Svensk kriminalvård bör bli bättre på att minska återfallsfrekvenserna för frigivna brottslingar.

4 Näm några saker som ditt parti vill satsa resurser på i kriminalvården

Fler fängelseplatser. Detta är helt avhängigt vår syn på att straffen idag är alldeles för låga för grova vålds- och sexualbrott. Skärper vi straffen måste vi också utöka antalet fängelseplatser.

5 Vad bör göras utanför kriminalvården så vi får färre i fängelse?

Den listan kan göras mycket lång. Precis som att det finns väldigt många orsaker till varför människor begår brott, finns det också väldigt många brottsförebyggande åtgärder. Sverigedemokraterna vill skärpa straffen för grova vålds- och sexualbrott och utvisa utländska medborgare som gör sig skyldiga till grova brott.

Vi tror också på en aktiv, ekonomisk fördelningspolitik som tar hand om människor, skapar arbetstillfällen och minskar utanförskap. Inte minst vill vi satsa stora resurser på svensk skola för att säkerställa att barn och ungdomar ges likartade grundförutsättningar, samt motverka mobbning och utanförskap.

Tidskrift för Kriminalvård har låtit en kriminolog, professor Henrik Tham, Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet, och Christer Karlsson, KRIS (Kriminellas revansch i samhället) kommentera partiernas synpunkter.

Henrik Tham,

*Stockholms
Universitet*

En analys av de politiska partiernas svar på olika frågor om kriminalvård kan betona likheter eller skillnader. I mycket tycks partierna överens, åtminstone i de mer övergripande formuleringar som framträder i enkätsvaren. Alla partier framhåller återfallsförebyggande arbete som centralt för kriminalvården – även om kriminalvården här knappast kan åstadkomma så mycket.

Så gott som alla partier lyfter också fram säkerhetsfrågan och det positiva i att rymningarna och narkotikaförekomsten minskat.

Om sökljuset sätts på skillnader, så framträder samtidigt delvis olika profiler hos partierna. Vänsterpartiet (V) vill på olika sätt minska användningen av fängelse genom att återinföra halvtidsfrigivning, förkorta häktningstiderna och avskaffa livstids fängelse. V vill satsa på en fångombudsman, och även Miljöpartiet (Mp) betonar vikten av att fångarna ska kunna framföra klagomål och framhåller rättssäkerhet och humanitet som mål. Socialdemokraterna (S) framhål-

ler vikten av respekt och värdighet i förhållandet till fångarna och trycker som Mp på vetenskaplighet i behandlingsarbetet. I förhållande till unga och mindre allvarigare brott är partiet berett att minska ingripandegraden. S ger uttryck för en viss centralism genom att vilja ha en nationell samordning av det brottsförebyggande området samt en tillsynsmyndighet.

Även Centerpartiet (C) nämner humanitet som ett värde samtidigt som säkerhet och trygghet betonas särskilt. Folkpartiet (Fp) trycker på säkerhet och lyfter särskilt fram de psykiskt störda inom kriminalvården. Kristdemokraterna (Kd) betonar fängelsernas betydelse för straff och skydd och lyfter i behandlingen fram sådana insatser som lägger vikt vid mental förändring. Moderaterna (M) framhåller efter att i snart åtta år innehaft justitieministerposten vad regeringen gjort. Säkerhet, trygghet och en korrekt verkställighet utan rymningar framträder i svaren.

Sverigedemokraterna (SD) har den tydligaste straffrättsliga profilen genom att framhålla betydelsen av straff, skydd, upprättelse, rättvisa och mer fängelseplatser för att kunna förlänga straffen vålds- och sexualbrott.

I den avslutande frågan om åtgärder utanför kriminalvården som kan minska brottsligheten speglas tydligt partiernas allmänpolitiska program. V, Mp och S betonar den generella välfärdspolitiken. V förordar som enda parti en restriktiv alkoholpolitik. Också M för fram primärprevention genom strävan att fler ska vara i arbete, och Kd ser det samhälle som brottsförebyggande där alla tar ansvar för varandra. Fp och C drar mer mot sekundärprevention genom beto-

ningen av tidiga insatser, sociala insatsstyrkor och arbete mot utanförskap. SD slutligen framhåller inga generella samhällsförändringar utan satsar på tertiärprevention genom längre straff och utvisning.

En fråga som inte ingår i enkäten men som möjligen skulle diskriminera mellan partierna är vilka slutsatser man drar av att fängelsebeläggning på mindre än ett årtionde minskat med en fjärdedel. Hur förklarar man denna nedgång?

Är nedgången bra eller dålig? Vilka konsekvenser bör nedgången få för kriminalvården?

Christer Karlsson, **KRIS**

Det är positivt att i princip alla partier talar om bättre myndighetssamverkan och bättre utslussning. Tyvärr har vi hört det länge men vi efterlyser konkreta åtgärder. Folkpartiet lyfter arbetet med sociala insatsgrupper (SIG) vilket är ett av få konkreta exempel.

Vi vill också föra fram att det inte är självklart att man är redo att gå direkt från anstaltstillvaron till arbete eller studier. Det är många "hål" som måste fyllas/lagas innan man klarar av arbete eller studier. Det behövs därför mer tid och åtgärder till att lära sig leva i samhället med de normer, krav och relationer som gäller.

Det är också positivt att flera partier lyfter kopplingen mellan missbruk och kriminalitet. Tyvärr saknas även på det området förslag på konkreta åtgärder. De flesta efterlyser bättre behandlingsprogram men ingen nämner t.ex. 12-stepsprogram som vi gärna skulle vilja se mer av på anstalter. Positivt är att Vänsterpartiet betonar betydelsen av en restriktiv alkoholpolitik för att förebygga brottslighet. Vi saknar också hos partierna en förståelse för att kriminalitet i sig kan vara ett beroende som behöver behandlas. Vi förespråkar att Kriminalvården i större utsträckning använder sig av programmet "Kriminalitet som livsstil" för att lyckas minska återfallsbrottsligheten.

Kristdemokraterna och Miljöpartiet betonar samarbetet med organisationer i det civila samhället. Miljöpartiet går här längst och vill höja bidragen till frivilligorganisationer, vilket vi tycker är bra.

Vi stödjer också Miljöpartiets och Vänsterpartiets uttalade önskan att utveckla arbetet med elektronisk övervakning vid utslussning eller istället för fängelsestraff.

Vi driver själva frågan om att ersätta livstidsstraffet med tidsbestämd påföljd vilket vi konstaterar att Vänsterpartiet också lyfter.

Det vi generellt saknar i partiernas svar är behovet av ett snabbare rättsväsende. Vi vill också att väntetiderna mellan rättegång och inställelse kortas. Alltför många begår nya brott under väntetiden. Och den som påbörjar ett nytt liv utan kriminalitet måste plötsligt avbryta det för att avtjäna ett straff för ett gammalt brott. ■

Why prison?

I antologin "Why prison?" ställer författarna frågan varför fängelse är en sådan populär metod för att handskas med brottslingar. Skälen kan till synes verka uppenbara, men vilka orsaker ligger egentligen bakom tron på fängelse som metod och "lösning"? Resultatet blir en kriminalpolitisk kritik som framförs angående synen på straff och fängelse framförallt i USA och England/Wales.

"Why prison?" inleds bland annat med en redovisning av de skäl som brukar anges till fängelsets försvar samt en presentation av olika analysmetoder som används i författarnas kritiska argumentation.

Författarna utgår som nämnt framförallt från USA och Storbritannien i sina exempel och analyser, varför en del av deras tolkningar och slutsatser vid första anblick kan tyckas främmande ur ett svenskt perspektiv. Icke desto mindre rör frågan om fängelset i grunden alla västerländska samhällen. Av extra intresse för oss inom svensk kriminalvård kan Magnus Hörnqvists kapitel vara, där han bland annat diskuterar den påverkan Kriminalvårdens personal har på fängelsets fortlevnad och legitimitet.

Det paradoxala med fängelset

I boken analyseras dagens (västerländska) samhällsstruktur, i vilken fängelset har en disciplinär roll och – enligt författarna – fungerar som ett slags kontrollerande aktör av arbetarklassen. Denna ökade kontroll, menar de, är något som främst riktas mot den invandrade arbetsklassen, de redan marginaliserade. Kontrollsystemet begränsar sig heller inte till fängelsets

funktion utan genomsyrar samhället i stort. Författarna skriver om hur den kriminalpolitiska utvecklingen i Storbritannien har lett till ett ökat fokus på säkerhetsfrågor. Detta för att stilla den allmänna opinionen som kräver hårdare tag mot brott. Författarna kallar fängelset för en paradox, och dess existens ifrågasätts – hur kan fängelset överleva som institution när medvetenheten om dess misslyckanden är så tydliga på de områden den anses vara till för, som rehabilitering och minskade samhällskostnader etc.? Författarna ställer sig frågan om det ligger andra skäl bakom användandet av fängelse.

Det framförs hur ett samarbete mellan staten och privata aktörer gynnar dem båda, men missgynnar medborgarna – framförallt de utsatta. Författarna skriver om hur politikerna numera är populistiska, snarare än fokuserade på att lösa sociala problem. Det argumenteras att det överdrivna användandet av fängelse, så kallad "hyper-incarceration", är en politisk respons på sociala ojämlikheter – vilka i sin tur är en reflektion av en allt otruggare arbetsmarknad och ökad etnisk ojämlikhet.

Bilden av den intagne

Vanligtvis är det de intagna som är i fokus för analys; vilka egenskaper de har, hur de ser ut som population och vilka risk- och skyddsfaktorerna är när det gäller att förutspå och förebygga deras kriminalitet.

I boken analyseras istället den medelklass som agerar i och genom fängelset. Vad uttrycker fängelset och vad står det för i relation till medelklassen? Medelklassens vana att skilja "vi" från "dem", att dela upp den sociala världen, stammar

från ett behov av att definiera sig själv, rättfärdiga sin roll i samhället.

Genom att gemene man är avskild från hur fängelser, eller rättsprocessen i stort, fungerar, får dessutom media spela en stor roll i den bild som framställs av fängelset och av den intagne. Det riskerar dels ge en känslomässig distans mellan ”den vanlige medborgaren” och den intagne, dels ger det en falsk förståelse för hur fängelser fungerar.

Alternativ till fängelset

Frågan om fängelset ser ut att växa i USA, kanske framförallt på grund av ekonomiska skäl – det är helt enkelt inte längre hållbart att använda sig av fängelse i samma utsträckning som i dag. I ”Why Prison?” målas en bild av fängelset som ett politiskt maktmedel upp. I ett (framförallt anglosaxiskt, red. anm.) samhälle som präglas av ökade sociala skillnader, allt svagare sociala band, att den sociala/allmänna sfären har blivit mindre och den privata större (i boken kallat för ”av-demokratisering”) riskerar politiken att få en allt hårdare ton mot brottslighet. Det ges samtidigt exempel på hur en del stater i USA snarare går mot en ökad demokratisering, genom att söka lösningar på sociala problem som inte innebär fängelse.

Utvecklingen ser alltså på några ställen ut att röra sig mot ett mer restriktivt användande av fängelse. Både yrkesverksamma och intressegrupper med olika politiska synsätt har resignerat inför det ökade fängantalet och verkar för ett alternativt angreppssätt mot brott och sociala ojämlikheter.

Författarna menar att fängelsebranschen är en samhällsekonomisk förlust som tar pengar från andra viktiga samhällsområden (utbildning, sjukvård, infrastruktur). Den globalt ökande användningen av fängelse som straff beror på, eller samspelar åtminstone med, de ökande ekono-

miska ojämlikheterna och sociala ojämlikheter; klass, etnicitet, kön, sexualitet. Med fokus främst på England och Wales identifieras en rad faktorer som författarna menar förstärker det västerländska (anglosaxiska) sättet att tänka när det gäller straff. För att komma bort från detta, och skapa en annan syn på straff, behöver ett antal strategiska mål uppfyllas politiskt, i instanser inom rättsväsendet såväl som i samhället i allmänhet.

Horisont ser en grund för viss kritik

Författarnas teorier har som ansats att ge totalt förklaringsvärde – de har redan från början en bestämd förståelse med vilken samhällen, straff och fenomenet fängelse förklaras och, därmed, hur problemen bör åtgärdas. En onyanserad förklaringsmodell riskerar ge felslut och försvårar god kritisk diskussion. I ett samhälle med en ständigt ökande medelklass, minskad fattigdom (både i världen i stort och i Sverige), lagstadgade lika rättigheter samt – åtminstone i Norden – en minskad beläggning på fängelser, kan bokens ihärdiga syn på klasskillnader tyckas något överdriven. Icke desto mindre är det en verklighet att vissa riskerar att särbehandlas till sin nackdel på grund av grupptillhörighet även i moderna samhällen – något som speglas tydligt när vi analyserar fängelsestatistiken, men då framförallt i länder som USA och Storbritannien.

Boken förutsätter en något skakig motsättning mellan det privata och det allmänna och tar för givet en kausalitet mellan ökade sociala ojämlikheter och det moderna samhället – snarare än att förutsättningslöst analysera korrelation och kontext.

Trots författarnas tydliga förförståelse väcker texterna ett ifrågasättande av fängelset som självklarhet. Vem hamnar i fängelse? Vad är det vi kriminaliserar? Varför fängelse? ■

I frivårdens tjänst

Förre regionchefen Lennart Palmgren är nyutnämnd nationell samordnare av frivård vid Kriminalvårdens huvudkontor. Tidskrift för Kriminalvård samtalar med Lennart Palmgren om frivården idag och i framtiden.

Av Thomas Ekbohm

Foto: Kriminalvården/Niclas Sandberg

Hur kom du först i kontakt med frivården?

-Mitt första jobb i Kriminalvården var som chef för myndigheten Borås i den gamla organisationen 2003. Då ansvarade jag för häkte, anstalt, frivård och ett gemensamt kansli. Jag fick snabbt sätta mig in i kriminalvårdens uppdrag och kunde bl.a. lära mig om frivårdens arbete. Frivårdskontoret var samlokaliserat med myndighetens ledningskansli i Borås, där ett 20-tal frivårdssinspektörer m.fl. arbetade. Under 2005 blev jag kriminalvårdsdirektör i Göteborg. Jag var sedan med och byggde upp organisationen för den nya En-myndigheten och jag blev regionchef för region Väst 2006. Som ny regionchef var ett av mina tidiga fokusområden att skapa en mer sammanhållen frivårdskultur i Göteborg. Därigenom började jag mitt arbete att tillsammans med kvc Malin Östling göra en nulägesanalys av de två frivårdskontoren. Den ledde bl.a. till att det skapades ett större sammanhållet frivårdskontor i Göteborg.

Sedan blev du regionchef i Stockholm 2013 och nu blir du nationell avdelningschef för Frivården.

-Vi får en ny organisation med tre chefer för kärnverksamheten, en för häkte/anstalt, en för frivård och en för säkerhet. Jag tillträder 1 maj och den nya organisationen inrättas formellt 1 oktober.

Vilken är din vision om en bra frivård?

-När jag var involverad i Påföljdsutredningen för några år sedan, fick jag möjlighet att fördjupa mig i frivårdens processer och samverkansfrågor. I utredningens förslag hade frivården fått ett tydligare uppdrag och fått större mandat och bl.a. kunnat styra övervakningens innehåll mer konkret.

Frivården är ett oerhört komplext och brett område. Att verkställa påföljder i frihet med både medel- och högriskklinter är en stor utmaning. Idag är inte verktyglådan komplett. Vi skulle behöva bli mer konsekventa och resoluta i vårt sätt att hantera

misskötsamhet med ett fungerande varningssystem, som ger konsekvenser omedelbart. Vi behöver också bli bättre i arbetet med att ge individuellt och behovsanpassat stöd till varje klient.

Har du någon idé om hur frivård skulle kunna se ut om tio år?

-Det är en stor fråga. Jag skulle gärna se frivården som en Case manager där man har hela rollansvaret, inledningsvis i personutredningar, sedan i kontakten under häktestiden när man kan planera, motivera och utreda och därigenom vara med och styra grunderna i VSP inom ramen för de första behandlingskollegierna på anstalterna. Som Case manager håller man i dialogen med klienten under anstaltsvistelsen och efteråt och i samverkan med andra. Det är det som är frivårdens profession. Det handlar om att hantera utslussning både utifrån riskhantering men också utifrån en god återanpassning.

Tror du att framtidens klienter kommer att vara i bättre skick efter övervakning med hjälp av en bättre användning av de redskap som finns idag och nya redskap?

-Det är flera områden som måste utvecklas på frivårdssidan: att få in fler klienter i programverksamheten. Vi måste minska avhoppet och vi måste få ett mer resolut varningssystem. Det handlar mycket om att samarbeta med övervakningsnämnderna och åklagare. Vi måste i god samverkan styra ansvar och roller så arbetsförmedling och socialtjänst blir insatta i de individuella behoven och riskfaktorer, men också ta ansvar för det stöd som klienten behöver socialt för

att kunna bryta destruktiva relationer. Samspelet mellan alla aktörer i klientprocessen måste utvecklas.

En förutsättning för en bra frivård är alltså ett utvecklat samspel med andra runt frivården?

-Huvuddelen av våra målsättningar äger vi inte själva utan vi är starkt beroende av varandra om vi ska lyckas med ett effektivt återfallsförebyggande arbete. Vi måste alltså sätta upp mål tillsammans med våra samverkanspartners för att lyckas.

Här kan man alltså se ett stort antal intressenter som myndigheter och ideella organisationer som tillsammans skulle skapa bättre förutsättningar?

-Det handlar om att ha ett gemensamt medborgarperspektiv och ansvarsförbindelser för ett lyckats utslussarbete. Vi måste se över förutsättningarna för kontraktsvård. Vi har idag en stor tyngd i den institutionella vårdformen. I framtiden kanske vi har mer placeringar i öppen vård. Mycket i forskningen talar för att det är rätt modell. Det kommer att finnas större variation i stöd och behandling framöver.

Har frivården idag de redskap de behöver? Behövs nya redskap?

-Ett redskap handlar nog om organisationen i sig. Frivården har många duktiga specialister. Frivårdsinspektörerna hanterar väldigt många svåra case på egen hand. En framgångsfaktor är att ta till vara gruppens kompetens och samordning och att få ut mer av medarbetarna genom ledarskapet.

En annan framgångsfaktor är att öka antalet lekmanövervakare och att kanske specialisera dessa mot olika klientuppdrag.

Om vi talar om den konkreta verksamheten så är det så att vi behöver få en tydligare frivårdspåföljd, där vi kan vara mer konsekventa och där vi kan ta fram ett övervakningsinnehåll som är trovärdigt och att man kan ge rätt stöd till klienten och få klienten motiverad och på plats till de olika programmen.

Frivården måste vara mer där klienten är. Det kan betyda att personal behöver arbeta mer kvällar. Vara ute mer där klienterna finns, t.ex. på Järvafältet och genomföra programverksamhet. Att utveckla de sociala insatsgrupperna i samverkan där frivården har en viktig roll att fylla. Det är viktigt att analysera varför vissa av våra klienter inte kommer till programträffar och inte inställer sig till övervakningssamtal. Vi måste kanske anpassa oss mer för att möta klienternas förmåga och titta på hur vi kan underlätta för dem.

Vid sidan av programverksamheten så måste vi se hur vi kan skapa ett stödjande klimat runt klienten. Vi måste sortera vilka kontakter som är konstruktiva och vilka som är destruktiva för klienten. Alla positiva krafter runt klienten behövs. Dels i samverkan, dels i det som ligger nära klienten som familj, släkt och goda kamrater. Vi måste göra klienten uppmärksam på att vissa kontakter är destruktiva och inte gynnar en god utveckling.

Jag får nu möjlighet att påverka den centrala programverksamheten som ska sorte-

ras under den nationella avdelningen för frivård. Programverksamheten har ju nästan blivit en religion i kriminalvården och är en betydande faktor i det återfallsförebyggande arbetet. Det viktiga här är ju att kriminalvården under de tio senaste åren har professionaliserats. Vi har nu inte längre en massa påhitt ute utan vi arbetar metodiskt med ackrediteringar. Det ska finnas evidens. Men ett bra program utan stöd är ett ineffektivt sätt att arbeta och ökar risken för klientens misslyckande. En fungerande VSP med tidiga utslussåtgärder som följer RBM metod ökar chanserna till återanpassning.

Hur ser du på frivården som arbetsmiljö?

-Nu jobbar man ju mycket enskilt och styckevis, även om det finns inslag av gruppaktiviteter. STICS (*Strategic Training In Community Supervision*) kommer att betyda att man jobbar mer strukturerat med samtal och motivation. Vi ska bli bättre på att arbeta med de kriminogena faktorerna. I och med att hela frivården kommer att arbeta med strukturerade samtal så kommer vi att få en organisatorisk fördel i det. Ett tydligare möte med klienten och kartläggning av riskfaktorer och behov. STICS implementering blir ett viktigt instrument för frivårdens utveckling mot ett ökat evidensbaserat arbetssätt. STICS bygger på strukturer kopplade till RBM (risk, behov, mottaglighet) och jag ser tydliga kopplingar till anstalt och häktens arbetssätt för att möta frivårdens arbetssätt med STICS.

Frivård har två delar, övervakning efter villkorlig frigivning och övervakning efter dom till skyddstillsyn eller elektronisk boja. Ser du några skillnader här?

-Vi måste gå tillbaka till personutredningarnas innehåll och få domstolens förtroende i våra bedömningar om verkställighetsinnehåll. Vi måste våga vara tydliga i utredningarna och komma med tydliga förslag om innehåll kopplat till klientens behov och risk.

Vid skyddstillsyn är det viktigt att det ges tid att utreda kontraktsvården så att det finns en rimlig tid att skapa en ansvarsförbindelse med kommunerna. Det är enkelt för domstolarna att se samhällstjänst som mest ingripande och bästa påföljd. Vi behöver alltså bli tydligare i frivårdens PU gällande behov av behandlingsåtgärder för att minska återfallsrisken.

Vi måste skärpa utslussen från fängelse vid villkorlig frigivning. Frivården ska tidigt tillsammans med anstaltens klienthandläggare föreslå riskreducerande åtgärder före villkorlig frigivning. Hög- och medelrisksklienter måste ha ett ordentligt övervakningsinnehåll vid frigivningen, vilket kan omfatta både programverksamhet och stöd. Är klienterna identifierade med behov av psykiatri så ska de kontakterna tas under anstaltsvistelsen.

En önskad framtid är att frivården är en Case manager och håller i processen i samverkanskontakter och planeringar.

Hur kommer klienterna att se ut om tio, femton år?

-Brottsutvecklingen just nu visar att brotten går ned. Kanske är det en generationsfråga. Fler ungdomar prioriterar att sitta hemma och spela spel. Om man inte hänger ute på bensinmackarna och korvkiosken längre så begår man inte lika många inbrott och de dricker inte lika mycket. Samtidigt ökar antalet droger på nätet och enkelhet att köpa olika centralstimulerande preparat. I vissa länder finns en trend att liberalisera synen på t.ex. cannabis.

Du ska ligga i frivårdens framkant i ditt nya jobb?

-Utmaningen blir att utnyttja den nya organisationen till att bättre samordna verksamheten så att vi arbetar rättssäkert över hela fältet. Att bättre utnyttja medarbetarnas kompetens och sprida best practice och goda idéer. Vi behöver nu förankra och skapa maximal delaktighet i förändringsarbetet och analysera: Hur arbetar vi nu? Hur ser våra resultat ut? Vilka resultat vill vi uppnå? Hur ska förflyttningen se ut så vi når de önskade resultaten? Vi behöver göra en kulturanalys och fråga: Hur omsätter medarbetarna de beslut som arbetsgivaren fattar? Vi måste naturligtvis utveckla en kultur som stödjer uppdraget. ■

Kriminalvårdens FoU-dagar 2014

Kriminalvårdens utvecklingsenhet bjuder varje år in till FoU-dagar för att introducera, diskutera och sprida forskningsresultat inom och utom Kriminalvården. Visionen är att på ett lättillgängligt sätt presentera forskningsresultat och koppla dessa till praktiskt kriminalvårdsarbete.

Arets dagar bjöd på tio intressanta presentationer och fyra seminarier med olika teman såsom klientkartläggning, etiologisk forskning, medicinsk diagnos, ADHD, behandlingsutvärderingar, riskbedömningar och psykisk sjuklighet och kriminogena mönster. De flesta finns dokumenterade i olika forskningsrapporter som går att hämta på www.kriminalvarden.se

Här följer några sammanfattningar

Gustav Tallving, chef för vetenskapliga rådets kansli inom Kriminalvårdens utvecklingsenhet, var moderator under dagen och inledde med en kort minnesstund för Martin Grann som skapade utvecklingsenheten på uppdrag av före generaldirektören Lars Nylén. Att vara forskare kräver mod, uthållighet, kreativitet och kritiskt tänkande. Man måste våga ifrågasätta etablerade "sanningar", man måste vara uthållig i genomförandet av studier och tänkandet måste vara både kreativt och kritiskt inledde Gustav Tallving.

Gustav citerade Henry Mintzberg (2004): "No manager can be better than the conceptual frameworks he or she uses. That is the basis of wisdom". All forskning är estimat. Det är tillyxade sanningar och inte sanningar menar professor Knut Sundell. Alla tolkningar måste ske med försiktighet. I ny forskning beskrivs begreppet "Confirmation Bias" vilket betyder att man söker kunskap med en förinställning, som kan vara en initial övertro följd av selektivt sökande, vilket orsakar att man övertolkar resultat och drar felaktiga slutsatser. Man har också funnit att det finns "Publicating Bias", vilket innebär att den som t.ex. konstruerat ett testinstrument och sedan utvärderar det får "bättre resultat" vid utvärdering än om samma instrument utvärderas av utomstående.

Under temat **Manualbaserat socialt arbete** redovisade programsamordnare Sarah Åhlén och frivårdsinspektör Inga-Lill Wiggeståhl metoden **STICS** (Strategic Training In Community Supervision) en kognitiv samtalsmetodik i kombination med en riskbe-

dömning. Metoden prövas på tolv frivårds-kontor och ska utvärderas genom en randomiserad studie som presenteras 2016. Den används i Kanada och har där visat stora effekter på återfall i brott.

Metoden bygger på åtta steg

1. Kartläggning av risker, behov, tanke-mönster och attityder. Utifrån risk för återfall bedöms kontaktfrekvens.
2. Planering av övervakningen. Kriminogena behov läggs in i handlingsplanen. Prioriterar akuta beteenden.
3. Genomgång av ramar, roller och ansvar. Klienten får ge sin syn på hur samtalen ska se ut.
4. Sätta gemensamma mål med klienten.
5. Visa klienten sambandet tanke, känsla, beteende. Kan rollspela.
6. Identifiera tankefällor och skapa alternativ.
7. Lära ut och träna specifika färdigheter.
8. Problemlösning tillsammans med samhällets instanser. Remitterar och följer upp regelbundet vid varje träff.

Regelbunden handledning är nödvändig för att lyckas i arbetet med metoden.

Inga-Lill Wigeståhl som arbetat många år som frivårdsinspektör i Borås gav sina reflektioner och jämförde dem med sitt tidigare arbetssätt. Detta är en manualbaserad metod men det finns en stor frihet att välja de verktyg som passar klienten. Tidigare har det saknats verktyg att bedöma risker och behov. Nu fokuserar jag tillsammans med klienten på kriminogena faktorer som påverkar återfallsrisken. Tidigare fokuserade jag på kontroll. Tidigare satte jag inte heller relationen i centrum. Nu är det viktigt att ha

fokus på den person jag har framför mig. Tidigare var jag spindeln i nätet och åkte med klienten överallt. Idag har vi fokus på kriminaliteten även om vi kan samla nätverk av professionella vid behov. Vi har struktur i samtalen och fokus på attityder och värderingar från prokriminella till prosociala. Vi arbetar med de som har hög eller medelhög risk för återfall. Vi kan fortfarande förordna övervakare som ett komplement.

Jenny Yourstone, forskare vid Kriminalvårdens FoU-grupp i Stockholm, har kartlagt **Hedersvåld i Kriminalvården** och vad det innebär. Det omfattar olika kriminella handlingar. Offren är både kvinnor (75% av fallen) och män (21 % av fallen). Av gärningspersonerna är 87 procent män och 13 procent kvinnor. Motiven till hedersrelaterat våld är en rädsla att förlora hedern och en önskan att återupprätta familjens heder. Familjen/mannens heder är ett slags socialt kapital av de framför allt kvinnliga familjemedlemmarnas sexualitet. De kriminella handlingarna är misshandel, olaga hot eller mord. Exempel på andra hedersrelaterade kriminella handlingar är

- Könstymning.
- Barnäktenskap
- Tvångsäktenskap
- Sexuella övergrepp
- Människorov
- Internationellt bortförande av barn

De hedersrelaterade brotten stöds av familjen. Det är ofta flera gärningsmän. Brotten är planerade och sanktionerade. Man kan skärskåda det hedersrelaterade våldet utifrån olika perspektiv som könsmaktsperspektivet, socialantropologiskt, psykiatriskt, systemteoretiskt perspektiv eller utifrån mänskliga rättigheter. Ofta vill man

föra diskussionen till en religionsfråga men det är framför allt ett brott mot de mänskliga rättigheterna.

Flera länder i Europa har arbetat mot hedersrelaterat våld som Norge, Danmark, Holland, Storbritannien. Storbritannien har kommit längst med kunskap, identifiering av offer och en hållbar statistik. De flaggar för att polis och domstolar behöver ökad kunskap.

Idag sitter i Sverige 73 klienter dömda för hedersrelaterat brott. Det är stora svårigheter att ta fram ”sann” prevalens då det ofta inte framgår av domsskäl.

Vad gör Kriminalvården idag?

En samtalscirkel MOSAIK finns utarbetad och på anstalten Salberga finns viss verksamhet. Kan man behandla detta? Det vet vi inte för det finns ingen forskning. Vi kanske kan hämta komponenter från andra behandlingsprogram, göra individspecifika insatser, utveckla checklista och nationella riktlinjer, använda riskbedömningsinstrument och öka kunskapen om gärningspersonerna.

Martin Lardén, chef för central samordning av behandlingsfrågor, gav en sammanfattande redovisning av **Behandlingsutvärderingar 2008 – 2014**. Under åren 2003 till 2010 har 17 program ackrediterats i Kriminalvården. 11 000-12 000 personer startar program varje år. Ca 10 000 personer fullföljer programmen. Kriminalvården har lyckats i ambitionen att etablera en evidensbaserad återfallsförebyggande behandlingsverksamhet. Den måste dock öka i kvalitet och effektivitet. Systematiska utvärderingar måste fortsätta spela en central roll.

Professor **Mats Fridell** föreläste om **Psykisk samsjuklighet vid narkotikaberoende**. Han beskrev långtidsutfall i kriminogena mönster hos en patientgrupp som han studerat tillsammans med andra forskare från 1970 till 2006. Den visar att problemen gestaltas redan vid första träffen och att det krävs både kunskap och intuition. Struktur i sig är bra och en tydlig organisation. Det kan hålla problematiken tillbaka. Tomas Quickärendet är ett exempel på när strukturen sprack och sjukdomen blommade ut. Behandling och bemötande måste följa klientens förändringar. I stället följer ofta gamla diagnoser med. Samsjukligheten hos narkomaner är omfattande mellan 50 och 80 procent har personlighetsstörningar, 40 procent depression, 10 procent psykos och 20 procent ADHD. Gruppen narkomaner i kriminalvård, LVM-vård och beroendevård liknar varandra.

Problemen med longitudinella studier är att resultaten påverkas av personal- och chefsbyten, förändring i rekrytering av klienter, nya diagnossystem som införs m.m. Den grupp (1 400 personer) som Mats Fridell följde under 36 år hade 573 diagnoser, begått 60 200 brott och varit inlagda på sjukhus 44 500 tillfällen. En extremt vårdkonsumerande grupp. Den psykiska störningen och beroendet ska behandlas samtidigt. Den antisociala personlighetsstörningen måste stävjas och kontroll måste finnas så att inte läkemedel säljs. Finns en psykosjukdom ökar vårdtiden. Det behövs både psykofarmaka och kompetent personal som vet hur man ska bemöta en människa med personlighetsstörning. Det är inte nödvändigtvis långvariga terapier som behövs utan kompetens i mötet mellan behandlare och patient blir viktigare. ■

Sammanfattat av Birgitta Göransson

Låten barnen komma till mig...

De senaste tjugo åren har Kriminalvården successivt arbetat för att understödja en god relation mellan barn och intagna föräldrar. Kartläggningar visade att mellan 8000 och 10 000 barn hade en förälder i fängelse. Föräldracirklar startade 1999 där den intagne fick lära sig om barns utveckling och behov och vikten av att upprätthålla även ett föräldraskap på distans. Cirklarna mottogs mycket positivt av de intagna. Både mammor och pappor har djupa skuld känslor för att de har svikit sina barn och undviker därför ibland att upprätthålla kontakten. I samarbete med barnombudsmannen (BO) beslutade Kriminalvården 2005 att utse en särskild barnansvarig på varje häkte, anstalt och frivård, som skulle bevaka barnfrågorna och värna om förälder-barn-situationen. Besöksrum med leksaker för barn inrättades. Besökslägenheter byggdes på de mest slutna anstalterna och på kvinnoanstalterna. Pappor läste Godnattsagor som spelades in och skickades hem till barnen. Brottsofferslussar skapades för dem som bevittnat våld eller varit utsatta för brott.

Ideella organisationer bildades, exempelvis Bryggan och Solrosen som hjälper föräldrar att ha konstruktiva aktiviteter tillsammans med sina barn under permissioner, beledsagar barn till anstalter, ordnar läger och har barngrupper. Idag finns lokala Bryggor i tolv städer och ett riksförbund. Till-

sammans med anstalten Kolmården utvecklade Bryggan Norrköping alla delar av stöd till föräldraskap, cirklar, umgänge, besöksmöjligheter, lägerverksamhet, etc. under åren 2005-2008 (Projekt Gråfäll) och utvecklade ett metodhäfte att användas av andra anstalter. Har erfarenheterna tagits tillvara?

Kriminalvården har i uppdrag att minska återfall i brott och avbryta en kriminell livsstil. För övrigt ett uppdrag som samtliga politiska partier betonar i TfK:s enkät på annan plats i detta nummer. Kriminalvården arbetar idag med behandlingsprogram som bevisats minska återfall i brott på kort sikt. Jerzy Sarnecki har nyligen redovisat vilka faktorer som leder till förändring av kriminalitet och missbruk. Han har följt upp alla personer i 1957 års klientelundersökning, deras barn, barnbarn, syskon, syskonbarn och syskonbarnbarn och medbrottslingar. Studien omfattar 20 000 individer. Sarnecki rangordnar faktorerna som har betydelse för att förändra kriminalitet utifrån vilka som var viktigast ur detta långtidsperspektiv: 1. Arbete, 2. Kärlek, 3. Barn, 4. Frälsning och som nummer 14. Straff eller behandling. Även om behandling kommer långt ner på listan lönar det sig att behandla. Att sluta missbruka är en förutsättning för att kunna utveckla bra relationer till partner och barn. Det är naturligtvis en kombination av olika åtgärder som har störst effekt.

Om Kriminalvården ska arbeta återfallsförebyggande ska man självklart arbeta mycket med att stärka relationer till partner, barn och vänner som inte begår brott.

Nu tycks tillämpningen av Barnkonventionen begränsas i stället för att fortsätta utvecklas. Kriminalvården har beslutat att på vissa anstalter stänga besökslägenheter eller stänga dem för övernattnin när det gäller barn. Personalen känner sig otrygg när det gäller att låsa in barn tillsammans med föräldrar utan att veta vad som händer under natten. Det motiveras med att ett barn har blivit våldtaget en gång i en besökslägenhet. Inte nu men för flera år sedan och då av en som var dömd för sexualbrott. Våldtäkter av vuxna kvinnor har skett i besöksrum. Inte beslutar Kriminalvården förbjuda alla besök. Kan inte risken för att barn skadas av förälder i en besökslägenhet motverkas på annat sätt? Kontroll av besökare är idag rigorös i Kriminalvården, besöken genomförs under sträng kontroll. Gärningsmän får bara ta emot besök av sina barn om de tagit ansvar för sitt brott och finns risk för övergrepp beviljas inga besök.

För de intagna som inte får permissioner är besökslägenheterna de enda alternativet att upprätthålla en vardagsrelation med sina barn.

Tar barn skada av att sova över med föräldrar? Kriminalvården måste alltid ha barnens bästa för ögonen. Barnen får aldrig bli ett rehabiliteringsinstrument för en förälder. Men det är klarlagt att barn tar skada av långa separationer från föräldrar de har en relation till. Separationer till frihetsberövade föräldrar är ofta dramatiska och traumatiska. Barnen fylls av sorg, skuld, skam, förtvivlan. De har bilder av fängelse från amerikanska filmer eller Kalle Anka och Björnligan med svartrandig dräkt och boja. Fantasierna om hur föräldern har det är ofta värre än verkligheten.

Förutom att lindra skadeverkningar av separationer för barnen är möjligheten för föräldern i fängelse, att i en mer hemlik miljö under längre tid få träffa sitt barn eller sin partner, ett sätt att utveckla sociala relationer och minska den destruktiva påverkan som vistelsen i slutna fängelser har. Den intagne kan känna att han/hon tar hand om barnet, ger något gott, utvecklar sin föräldraroll. Besökslägenheter är det bästa Kriminalvården gjort säger långtidsdömda. Att vistas där över en helg, laga mat tillsammans, natta barnen, läsa sagor, se på TV, spela spel, prata i lugn och ro, vakna tillsammans är en viktig del i att stärka friska och sociala relationer. Är barnen mycket små är besöken en viktig del i barnets anknytning till sin förälder.

Om man är tveksam till en familjekonstellation kan man göra många insatser för att klargöra och minska risken: samarbeta med den andra föräldern, diskutera med socialtjänsten om den är inblandad, ställa krav på den intagne föräldern att gå i föräldraring, låta föräldern delta i sagoläsning för sina barn, ha telefonkontakt med barnen, följa upp hur barnet mår efter vanliga besök och lyssna med personal som har kontakt med den intagne hur alla dessa kontakter med barn och partner fungerar.

Det man inte ska göra är att fatta beslut om enkla förbudsregler som ska gälla alla. Vad som är barnens bästa är en komplex fråga. Komplexa frågor har inga enkla svar. De kräver sammanvägning av olika faktorer. Om vi ska arbeta för att minska återfallsrisken och ha en human kriminalvård kan vi inte undanta två av de viktigaste faktorerna, relationen till partner och relationen till barnen. ■

Birgitta Göransson

I KORTHET

Anmälda brott 2013 och Nationella trygghetsundersökningen

2013 anmäldes ca 1,4 miljoner brott. Ett i stort sett oförändrat antal jämfört med 2012. Antalet anmälda brott 2013 minskade när det gällde skadegörelse (7 %) och brott mot person (3 %). När det gäller brott mot person minskade alla typer av misshandelsbrott utom misshandel mot barn 0-6 år. Ofredande, olaga hot och anmälda våldtäkter minskade. Anmälan om grov kvinnofridskränkning minskade så mycket som med 15 procent. Under 2013 ökade de anmälda bedrägeribrotten med 15 procent jämfört med anmälda bedrägeribrott 2012. (Brå anmälda brott 2013)

Nationella trygghetsundersökningen (NTU)

Brås Nationella trygghetsundersökning (NTU) är den viktigaste pusselbiten för att få en korrekt bild av utsattheten för brott och människors upplevelse av otrygghet. Den ger en bild av vilka brott människor utsatts oavsett om de polisanmält eller inte. 11 procent rapporterar att de utsatts för brott mot enskild person. Ungefär 3 av 10 upplevda brott anmäls till polisen. Den vanligaste

brottstypen är hot och trakasserier. En liten grupp (1,5 %) har utsatts för brott fyra gånger eller fler. Den gruppen har utsatts för över hälften (54 %) av alla upplevda brott mot enskild person. Otrygghet och oro för brottsligheten har minskat från 2006 till 2013. Förtroendet för rättsväsendet är relativt stort i befolkningen. 61 procent uppger att de har stort förtroende. Förtroendet har ökat från 2006 till 2013 för alla delar av rättsväsendet; mest för kriminalvården från 29 procent till 41 procent 2013. (Brå NTU 2013)

Antalet fängelsestraff minskar i hela Norden

Kriminalvården i de nordiska länderna har till stor del en gemensam grund. Det har därför i många år tagits fram statistik för att kunna jämföra utvecklingen mellan länderna över tid. Andelen påbörjade fängelsestraff per 100 000 invånare över 15 år minskar i hela Norden. Sverige ligger nära genomsnittet för Norden. Lägst andel i Norden har Island och Finland. Norge har högst andel. Danmark och Sverige har högst andel klienter i frivård. Norge har lägst andel. Den brottslighet som klienter intagna i anstalt har som huvudbrott skiljer sig åt

mellan länderna. Narkotikabrott är vanligast i alla länder utom i Finland där mord och dråp är vanligast. Danmark har flest invånare i någon form av påföljd 244 av 100 000 invånare. Sverige kommer därefter med 233 per 100 000 invånare. Övriga nordiska länder har betydligt färre personer under påföljd med Norge som lägst 125 personer per 100 000. (Nordisk statistik för kriminalvården).

Media skapar rädsla för brott

Nya Zeeland har ett fångtal på 194 intagna per 100 000 invånare. Det är högre än något västeuropeiskt land. Detta trots att brottsligheten minskat de senaste åren. Kriminologprofessorn John Pratt menar att rädslan för brott logiskt sett borde minska och politikernas fokus på brottslighet borde vara mindre – men så är inte fallet. Pratt pekar på att medias sensationslystnad har skapat rädsla och ilska hos medborgarna. Media framställer extrema och sannolikhetsmässigt unika brott som vanliga och normala, vilket speglas av en ökad oro hos befolkningen. (Horisont nr 1 2014, utvecklingsenheten)

Det är inte låg moral som ligger bakom brottet

Professor Bengt Tungodden vid norska handelshögskolan forskar om de kriminellas moraliska motivation skiljer sig från "vanligt folks" moraliska värderingar. De intagna fick spela diktatorsspelet – ett klassiskt ekonomiskt experiment där en grupp deltagare ("diktatorerna") blir ombedda att dela en summa pengar med en annan deltagare. Diktatorn ska dela en summa pengar med en för dem okänd försöksperson och bestämmer helt själva om hur pengarna ska delas. Diktatorn kan ta hela summan själv. Vanligtvis ger "diktatorerna" en del av pengarna till den andra försökspersonen trots att de kan ta dem själva. I detta experiment jämfördes intagna med ett urval laglydiga deltagare från befolkningen generellt. Till forskarnas förvåning upptäcktes inga som helst skillnader mellan de intagna och de laglydiga. De intagna var lika oegennyttiga som "vanligt folk".

Brottslingen som brottsoffer

Studien utforskade dels gärningspersoner som varit utsatta för våldsbrott och deras egen syn på sig själva som brottsoffer dels samhällets syn på gärningspersonens upprättelse efter våldsbrott.

Kriminella fängelsedömda män såg på sitt brottsoffer-skap som en negativ stämpel. De hade inga fördelar av att framhålla sig själva som brottsoffer utan det kan tvärtom medföra negativa konsekvenser. Brottslingar kan således inte "vara" brottsoffer. För (f.d./) kriminella män är rollen som kriminell överordnad rollen som brottsoffer. Den andra delen av studien analyserar hur politiker beskriver brottslingar och brottsoffer i riksdagsmotioner. Brottsoffret anses vara kränkt och allt fler ses som brottsoffer medan brottslingen framstår som antingen en hänsynslös skurk eller en passiv stackare. I ett fåtal fall lyfts brottslingen fram som brottsoffer, men även en sådan person måste straffas för att det "äkta" brottsoffret ska kunna få upprättelse. (Kriminalvårdens utvecklingsenhet 2010:168)

Fångtal

Sedan 1970 har fångtalet ökat, ibland med hundratals procent, i flera länder i västvärlden. Finland har dock visat en starkt nedgående trend i fångtal sedan 1970-talet. När fångtal används som måttangivelse för ett lands fängelsesituation, vare sig det är för här och nu eller över tid, bör vi dock ta hänsyn till alla de andra faktorer som samverkar och ger detta kvantitativa resultat. Statistiken över fångtal speglar till exempel inte nödvändigtvis hur humant ett lands fängelsesystem är. Det bör dessutom ses i sammanhanget av övrig befolkningsutveckling med flera demografiska, såväl som kriminal- och samhällspolitiska, påverkansfaktorer.

Fångtal

(antal intagna per 100 000 invånare)

	1970	2010
USA	166	748
England	71	153
Spanien	38	159
Tyskland	86	85
Sverige	65	78
Norge	44	73
Finland	113	59

Källa: Scott, David(red) et al(2013) Why prison? Cambridge University Press. ISBN: 9781107030749

Vill du debattera kriminalvård?

Tidskrift för Kriminalvård är öppen för alla som vill debattera kriminalvård utifrån humanistiska utgångspunkter. Ditt bidrag kan grunda sig i vetenskap och/eller erfarenhet, privat eller professionell.

Inled en ny debatt redan idag – skriv till:

Tidskrift för Kriminalvård

Box 2562

403 17 Göteborg

redaktion@tfkriminalvard.org

www.tfkriminalvard.org

